

GERÇEĞİN YOLUNDA

Cevad Memduh ALTAR

İnsanoğlu, gerçeği aramada herhangi bir felsefeye olduğu kadar, düşünde eklektik bir bileşime, ya da kişisel bir inanca bağlanabilir. Bu tür bağlanışların olumlu sonuçlarıyla karşılaşıldığı gibi, insanı tehlikeli dogmalara iten sonuçlarla başbaşa bıraktığı da tarih boyunca görülmüştür.

Akılın gelişim çabası, insanlık tarihinde birbirini izliyen şu dört anlayış türünün oluşumuna olanak sağlamıştır: "Naiv-metafizik-dogmatik" anlayış, "Septik" anlayış, "kritik" anlayış, "Positivist" anlayış.

İnsanoğlunun, birbirinden farklı kavramlar halinde oluşan bu dörtlü anlayış yeteneği, bireyin yaşamını olduğu gibi, bireyden oluşan toplulukların yaşamını da etkilemektedir.

Şurası kesinlikle bilinmelidir ki, insanlığın bu dört yorum ya da anlayış yeteneğinden herbirinin, belirli bir süre boyunca oluşup tükenmesi ve yerini, arkadan gelen başka bir anlayış yeteneğinin alması olanaksızdır; aksine bu dörtlü anlayış türünden herbiri, kendine özgü yorum yeteneğini sürdürebilme gücüne sahiptir. Hatta bu anlayış türlerinin dördü de, bireyin ya da toplulukların yaşamını, günümüzde olduğu gibi, paralel çabalar halinde etkileyebilir; ve bu arada enaz şanslı olan yorum yetenekleri ise, bilinçli bir toleranstan beslenen: "Kritik" ve "Positivist" anlayış aşamalarıdır. Onun için bu iki moral gücün uyruklu sayısı, 20. yüzyılın sonlarına ulaşılmış olmasına rağmen, ne yazık ki, dünyanın birçok yerinde oldukça sınırlıdır. O halde akılsal çaba grafiğinin en başında gelen: "Naiv-metafizik-dogmatik" ve onu izliyen: "Septik" anlayış, kişiyi ve toplumu etkileme gücünden, günümüzde de çoğunlukla birşey kaybetmemiştir; ve toleransa tüm anlamıyla karşıt bir savaşı sürdürmede de belki her zamandan çok etkili olmaktadır. Ondan dolayı insan ve toplum, çoğu kez karşıt eğilimlere bağlanmaktan kendini alamamış, bazan tutucu, bazan inkârcı olmuş, bazan boş inançlarla avunmuş, bazan niye bağlanacağını bilememiş, bazan da maddeye ilgiyi yeğ tutmuştur. Kaldı ki, bu tür davranışlarla ilgili eylemler, baskı rejimlerine dönüştükçe, insanoğlunun yer yer dogma kamplarına tutsak düşmüştür.

Cörtlüyor ki, insanın, katı bir inanca bağlanıp kalması, özgür moralde güç alma yeteneğini engellemiş, insanlık hep bu tür anlayışlardan gelen bunalımlarla yorgun düşmüştür.

Akılsal gelişimin: "Kritik" ve "Positivist" anlayış sathına ayak basabilmesi, yorum yeteneğinin özgür ama disiplinli bir ortamda yücelmesiyle mümkündür; ve sevgi, saygı, umut, şefkat, ilgi, yardım ve merhamet türünden duygusal huylar bile, ancak böylesine bir ortamda varlığını koruyabilmektedir. Akılın olumlu yolda gelişim çabası, zekâyı da aynı yolda etkilemekte, dolayısıyla toleransa giden yolda da ilerlemeler kaydedilmektedir. Onun içindir ki, sadece akılcı anlayış, insanoğlunun yücelme çabasına katkıda bulunacak, insan ve toplum, ancak böylesine bir ilkenin bilincine vararak geleceklere egemen olacaktır.

Akılcı gelişim, "Kritik" ve "Positivist" aşamalara ulaşmakla, Makro- ve Mikro-Kosmos gerçeğine yaklaşabilir; ve Evrenin Ulu Yaratana olan inancımız, ancak bu iki akılcı çabadan beslenmekle gerçek değerini bulabilir. Ruhsal davranışların olumlu yolda gelişimi de akılın önderliğiyle, hatta akılsal ve duygusal yeteneklerin ortak bileşimiyle mümkündür. Metafizik inançlar, bilimle güçlenen akılsal yeteneğe çoğu kez karşıt birer yorum olmanın niteliğini taşır. Çağımızın metafiziği, artık akılsal metafizik stadına girmiş bulunmaktadır.

Dogmadan beslenen inançlar, düşünce özgürlüğünü yokeder, baskı yöntemleri oluşturur. Bu tür mutsuzlukları, akılcı gelişimi engelleme çabasını tarih boyunca sürdürmüş olan tüyler ürpertici dogmalar yeterince kanıtlamaktadır.

Gerçek bilgi, duygu ve inanç, yalnız toleranslı bir ortamda verimliliğini sürdürebilir. Bu konuda, Alman düşünürü Ludwig Keller'e hak vermemiye imkân yok; nitekim toleransı onun tanımlaması, hiç kimsenininkine benzememekte ve Ludwig Keller bu konuda şöyle demektedir: "... Gerçek tolerans, evrenin Ulu Yaratana inancını bile zorla kabul ettirmiyen, yıkıcı olmıyan inkârcılığa tahammülü öğreten bir toleranstır..."